

ПОШУК ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

УДК 371.3:34

О.В. Ткачук
Хмельницький інститут
соціальних технологій
ВМУРОЛ «Україна»

Система вищої юридичної освіти в Україні нині набуває нового змісту і змінюється відповідно до нових суспільних потреб (державно-правових, політичних, економічних, культурно-освітніх тощо).

Необхідність здійснення правової реформи, створення ефективної системи правового забезпечення в різних сферах суспільного життя, підвищення якості нормотворчої, правоохоронної та правозастосовчої діяльності, – все це висуває нові вимоги до рівня підготовки правників у вищих навчальних закладах.

Актуальним завданням стає пошук інноваційних форм і методів підготовки юристів: від розроблення і введення в навчальні плани нових перспективних дисциплін до впровадження інноваційних методик викладання правничих наук.

Заслугують на увагу механізми та новітні технології, які допомагають готувати висококваліфікованих, конкурентоспроможних правників, здатних виконувати складні науково-дослідні, фахово-прикладні й творчі завдання.

Ось чому конче важливо знайти найбільш ефективні шляхи модернізації й підвищення якості сучасної юридичної освіти.

Метою даної роботи є вивчення проблеми пошуку подальшого розвитку найбільш ефективних шляхів модернізації й підвищення якості сучасної юридичної освіти.

Завданням дослідження є проаналізувати низку проблем:

- модернізація та підвищення якості вищої юридичної освіти в Україні в контексті Болонського процесу;
- інноваційні підходи і технології підготовки спеціалістів і магістрів права;
- інноваційні методики викладання юридичних та інших гуманітарних дисциплін: теоретичні і прикладні аспекти;
- правничі клініки як нова перспективна форма професійної освіти юристів;
- педагогічна інноватика;
- проблеми демократизації та гуманізації освіти й виховання тощо.

Болонський процес для всіх європейських країн-учасниць Болонської

декларації є процесом сумісного пошуку шляхів формування загальноєвропейського простору вищої освіти. В цьому відношенні європейські країни знаходяться практично в однаковому стартовому положенні.

Досвід європейських країн, що володіють розвиненими системами юридичної освіти цікавий тим, що підготовка юристів в цих країнах здійснюється в умовах розвинених ринкових відносин і широких міжнародних зв'язків.

Створенню відкритого європейського освітнього простору були присвячені Сорбонська і Болонська декларації.

Сорбонська декларація, яку 25 травня 1998 року підписали міністри утворення чотирьох провідних країн ЄС (Франції, Німеччині, Італії, Великобританії), присвячена питанням гармонізації системи європейської вищої освіти.

На базі загальних принципів Сорбонської декларації вироблена Болонська декларація, яку 19 червня 1999 р. підписали міністри освіти 29 європейських країн. Ця декларація вже містить програму дій, які могли б сприяти необхідній конвергенції і більшій прозорості кваліфікаційних структур в Європі, створенню кінцею кінцем єдиного європейського регіону вищої освіти.

Учасники Болонської зустрічі прийняли на себе зобов'язання до 2010 р. забезпечити досягнення мети, пов'язаної з формуванням загальноєвропейського простору вищої освіти. Були поставлені наступні завдання:

- створення зручнішої в плані порівнянності системи рівнів (ступенів) освіти в цілях сприяння зростанню зайнятості європейських громадян і міжнародної конкурентоспроможності європейської вищої освіти;
- перехід до дворівневої послідовної системи підготовки, що включає підготовку (1) бакалавра при тривалості навчання не меншого 3 років і (2) магістра і/або доктора з присудженням відповідного ступеня;
- введення залікових одиниць (кредитів), що набувають студенти, які б визнавалися університетами і розглядалися як засіб підтримки широкої мобільності студентів;

– забезпечення доступності освітніх послуг, створення інтеграційних програм навчання і кооперації учбових закладів [1, с. 420].

За сучасних умов для відтворення інтелектуальної напруги найвищого світового рівня існує нагальна потреба у підготовлених науково-педагогічних кадрах, котрі постійно працюють над собою та здатні постійно нарощувати свою наукову здатність. Але мати професіоналів без новітнього навчального устаткування, що коштує дуже дорого, неможливо. А з іншого боку, якщо ми бажаємо стати розвинутою країною, то потрібно вкладати кошти в освіту і, насамперед, у вищу.

Постійне зростання потреби у висококваліфікованих спеціалістах, які не просто засвоюють суму знань, а здатні до самоосвіти; вміють користуватись джерелами і засобами інформації, повсякчас підвищують свій освітній рівень.

Ознака сучасних глобалізаційних процесів – активні інформаційні потоки. Без комп'ютеру як засобу обробки оперативної інформації людина приречена на соціальне аутсайдерство. На жаль, комп'ютеризація освіти в Україні здійснюється безсистемно, розпорощеними зусиллями розрізаних суб'єктів господарської, наукової і політичної діяльності.

Для вирішення цих назрілих проблем необхідно:

– відмовитися від проведення оцінювання знань до внесення змін і доповнень до законодавства України про освіту, враховуючи, що зовнішнє незалежне оцінювання викликає сумніви щодо його конституційності і законності;

– забезпечити доступ до вищого навчання всіх, хто володіє достатніми знаннями й умотивований до нього. Для забезпечення більш цільового використання бюджетних коштів і державної підтримки тих, хто дійсно спроможний до навчання, на законодавчому рівні започаткувати інститут переведення студентів, які не виконують навчальний план, з бюджетної форми навчання на контрактну, а на їх місця зараховувати відмінників з числа студентів, що навчаються за кошти;

– надавати можливість здобуття якісної вищої освіти, для чого значні зусилля слід спрямувати на формування стабільного наукового корпусу, що здатен здійснювати фундаментальні дослідження, і не тільки через збільшення бюджетного фінансування вищої освіти, а, в першу чергу, через зміни суспільного статусу професора, авторитет якого має порівнюватися до найвищих посадових авторитетів. Право на здобуття якісної вищої освіти буде гарантовано при нерозривному поєднанні освітньої і науково-дослідної діяльності. Саме поєднання навчання і наукових досліджень забезпечать суттєве підвищення якості освіти в умовах глобалізації;

– поетапно втілювати у життя цілісну, комплексну програму комп'ютеризації освіти. Без такої програми кошти (і не малі) будуть «викинуті на вітер», а школи і ВНЗ, як і раніше, будуть наповнюватися застарілою і несумісною технікою, яка не має належного програмного забезпечення. Формувати інформаційно-комп'ютерну культуру викладачів; без такої культури техніка залишається тільки іграшкою в руках студента, а не інструментом розвитку його пізнавальних здібностей, освіти і виховання.

Для формування висококваліфікованих спеціалістів перебудувати національну систему освіти, не втратити своєї специфіки, реформуватися в контексті загальних світових тенденцій, і, насамперед, процесів глобалізації. Усунення розбіжностей в структурах європейських програм і ступенів повинне привести до підвищення ефективності європейської освіти і міжнародної співпраці в цій сфері.

В основі такої співпраці з метою модернізації та підвищення якості сучасної юридичної освіти є всебічне використання правових інформаційних технологій [2, с. 180].

Адже, в сучасному світі досить важко уявити собі роботу будь-якого фахівця без використання комп'ютерної техніки, а особливо без персонального комп'ютера (ПК).

Саме використання в повсякденній роботі ПК дозволяє скоротити час виконання підготовчої, пошукової роботи, час для ухвалення управлінських рішень, тим самим забезпечити високу ефективність і якість роботи.

Прослідити через засоби масової інформації зміни в законодавстві досить складно, а систематизувати і нагромаджувати всі зміни майже неможливо. Тому саме використання інформаційних технологій дозволить успішно вирішувати поставлені завдання.

Використання інформаційних технологій, інформаційних систем і телекомунікаційних мереж дає можливість підвищити ефективність ухвалення рішень за рахунок можливості аналізу великої кількості інформації одночасно, автоматичної обробки даних і можливості візуального сприйняття електронних таблиць, графіків, діаграм, витрачаючи при цьому мінімум часу.

Економісти, юристи, управлінці в своїй повсякденній діяльності приймають рішення, які вимагають використання, обробки і аналізу великого масиву інформації, уміння швидко зорієнтуватися і вибрати необхідні відомості [3].

Останнім часом досить часто виникає проблема збереження інформації, комп'ютерної злочинності, правового забезпечення електронної пошти, але чомусь майже не освітлюється інша проблема – підготовка фахівців, що мають основи знань по правовій інформатиці і вміють користуватися

інформаційними системами, які створені в Україні.

З розвитком інформаційних систем правова інформатика виділилася як самостійна наука, яка об'єднує в собі знання інформатики і права. Правову інформатику як науку в Україні почали вивчати досить недавно, окремі питання освітлювались в дослідженнях Р.А. Калюжного, М.Я. Кравця, В.О. Шамрай, В.С. Цимбалюк, В.М. Бріжка, Ю.В. Яцишина, А.В. Мінченко [2].

При викладанні курсу необхідно дати не лише теоретичні науково-обґрунтовані основи правової інформатики, але і сформувані практичні навички використання автоматизованих інформаційних систем в подальшій професійній діяльності.

Вміст курсу правової інформатики прямо або побічно пов'язаний з дисциплінами юридичного характеру, що дасть можливість студентам при вивченні даного курсу спиратися на раніше отримані знання.

В Україні розробка і впровадження учбового курсу "Правова інформатика" знаходиться у стадії формування і розвитку. Саме тому виникає необхідність розробки авторських програм, визначення кола питань, які повинні стати основою структури курсу правової інформатики як учбової дисципліни.

У навчальних закладах слід створити такі умови, аби правова інформатика стала необхідним предметом для вивчення інших спеціальних дисциплін, зокрема через спеціальні комп'ютерні системи навчання. У підготовці фахівців різних юридичних, економічних, управлінських професій правова інформатика повинна зайняти гідне місце [4].

Вивчаючи досвід провідних юридичних вузів Європи, необхідно зазначити, що вища юридична освіта до прикладу, в Германії є двоступенева і складається з навчання в університеті протягом 3,5 років і практичного стажування протягом 2,5 років.

За підсумками навчання в університеті здаються іспити відповідно до стандартів, визначених асоціацією юристів Великобританії [6, с. 510].

Навчання в університеті відрізняє істотний практичний ухил. Студенти орієнтовані на майбутню роботу в певних фірмах.

Тому, однією з активних і прогресивних форм навчання є практичні заняття. Саме при проведенні цих видів занять викладачами кафедри використовуються рольові та ділові ігри, вирішення ситуаційних задач, прийняття студентами нестандартних рішень, знаходяться в екстремальних ситуаціях тощо.

Основні навички роботи можна і потрібно придбати ще до отримання диплома. Для цього існує в учбовому плані практика.

Державний стандарт вищої юридичної освіти вимагає від вузів передачі студентам в обов'язковому порядку не тільки знань, але і здатність застосовувати практичні навички. Оцінивши зростаючу вимогливість ринку праці до професійного потенціалу випускників,

менеджмент російської вищої школи взяв курс на посилення практичної частини підготовки студентів.

Це означає, що в учбовому плані практика вже не може більше займати місце за принципом «хоч десь, хоч щось студентам показати»; що вона повинна і організаційно і змістовно своєчасно доповнювати теоретичні дисципліни. І це можливо у зв'язку з тим, що в стандартах вищого юридичного утворення останнього покоління збільшені об'єм практик: для тих, хто отримує 5 річну підготовку – до 12 тижнів, 4 річну – до 10 тижнів.

Проте практичне заняття по окремій дисципліні не дає повноти уявлень, «як це відбувається в реальному житті», тим більше не формує раціонального стереотипу професійної дії.

У реальному житті юристів «багато хороших і різних». Число профільованих сфер професійної діяльності в сучасних умовах розширюється (наприклад, висока потреба у фахівцях в області фінансового права, особливо в податкових повірених, у фахівцях з соціального страхування). Ці сфери далеко не завжди формуються відповідно до критеріїв ділення права на галузі, або на учбові дисципліни професійних стандартів. Практична область створюється по своїх секторах і напрямах.

Тому, студентам необхідно проходити практичне навчання під керівництвом професіоналів, які працюють «на владу», на працедавця (у комерційних і некомерційних організаціях), на клієнта і на себе (адвокати, приватно-практикуючі юристи), на суспільні інтереси (юристи недержавних правозахисних організацій).

Тут, в ніші реальної практики, студент може проникнутися розумінням того, що теоретичні знання – лише основа для роботи. Але для успішної роботи потрібно вміти їх застосовувати. Навик застосування знань служить засобом забезпечення інтересів і влади, і працедавця, і клієнта, і суспільних інтересів [7].

Отже, юрист повинен не тільки знати, який закон застосовний до тієї або іншої ситуації, але і вміти розібратися перш за все в самій ситуації через призму розуміння інтересів і завдань клієнта, він повинен вміти провести свого клієнта лабіринтами права до бажаної мети.

Хто, де і коли може навчити студента навикам професійної діяльності і умінню їх застосовувати відповідно до розуміння інтересів клієнта? Чи передбачено в якій-небудь учбовій дисципліні з числа традиційних, галузевих (фундаментального або прикладного значення) навчання реалізації права з урахуванням інтересів учасників регульованих відносин? Немає. Є лише окремі спецкурси (наприклад, «Навички ведення переговорів з метою примирення сторін, що сперечаються»), які

реалізуються для вельми обмеженого числа студентів [8].

Вивчення та аналіз окресленої проблеми дозволяє зробити наступні висновки:

1. Навчання за новими стандартами потребує істотної перебудови роботи викладачів в бік її індивідуалізації, що потребує більш глибокої спеціалізації самих викладачів;

2. Необхідність вироблення у студентів стійких навичок роботи з навчальною та науковою літературою;

3. Відсутність доступу студентів до таких баз даних як JSTOR, ScienceDirect, до систематизованої навчальної та наукової інформації, яку можна було б отримати через Інтернет;

4. Студенти не володіють навичками економетричних, математичних, статистичних та імітаційних методів обробки одержаної інформації;

5. Вкрай недостатньо використовуються технічні засоби навчання. Який заклад на сьогодні має бібліотеку з електронних підручників, яка б забезпечувала увесь реєстр навчальних дисциплін на факультеті?

6. Відсутність у ВНЗ, що готують майбутніх юристів спеціально обладнаних навчальних судових зал;

7. Недостатнє використання інформаційних технологій при викладанні юридичних дисциплін;

8. Необхідність організації та щорічного проведення конференцій, семінарів і тренінгових курсів з інноваційних методик викладання правничих дисциплін для професійного загалу з використанням досвіду Центру інноваційних методик правничої освіти, створеного НаУКМА на базі факультету правничих наук у 2003 р.;

9. Необхідність використання в юридичній діяльності експертних систем, систем підтримки прийняття рішень, Інтернет-технологій, зокрема, правових інформаційно-пошукових систем, а саме інформаційні системи органів законодавчої та судової влади, прокуратури, Міністерства юстиції і Міністерства внутрішніх справ.

Наблизитись до розв'язання цих проблем можливо лише на основі органічного поєднання інноваційних підходів і технологій із класичними методами викладання, навчального і науково-дослідницького процесів, фундаментальної підготовки фахівців із

вузькопрофільною спеціалізацією, балансу теоретичних і прикладних аспектів навчання, інтеграції найкращого вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Список використаної літератури

1. Мальков Д.В. Проблеми адаптації освіти до вимог Болонської декларації // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку : збірник матеріалів науково-методичної конференції 6-8 лютого 2007 р. / М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; [редкол.: А. М. Колот та ін.]. - К.: КНЕУ. Ч. I. - 2007. - С. 420-422.
2. Гавловський В., Гриценко В., Цимбалюк В. Організаційно-правові питання формування державної інформаційної політики в Україні // Науковий вісник: 36. наук. праць АДПС України. - 2002. - № 3 (17). - С. 177-182.
3. Губарев К. Інноваційні технології у вищій юридичній освіті // «Юридична газета» № 11 (47) 16 червня 2005 року.
4. Аксьонова О.В., Булавина О.А. Використання інформаційних технологій при викладанні юридичних дисциплін // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку : збірник матеріалів науково-методичної конференції 6-8 лютого 2007 р. / М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; [редкол.: А. М. Колот та ін.]. - К.: КНЕУ. Ч. I. - 2007. - С. 15-17.
5. Абрамкин Г.П. Роль правової інформатики в підготовці спеціалістів юридического профіля / [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://aeli.altai.ru/nauka/sbornik_
6. Нікітін А.В. Нова парадигма рівневої підготовки фахівців у відповідності до загальноєвропейських та світових вимог // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку: : збірник матеріалів науково-методичної конференції 6-8 лютого 2007 р./ М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; [редкол.: А. М. Колот та ін.]. - К.: КНЕУ. Ч. I. - 2007. - С. 510.
7. Співвідношення юридичної практики з юридичною освітою і юридичною наукою // Правова освіта в Росії [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://jurisprudense-media.ru>.
8. Система вищої юридичної освіти в Росії: стан і перспективи розвитку // Правова освіта в Росії [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://jurisprudense-media.ru>.